

כסלו תשפ"ב
גליון מס' 3

יו"ל ע"י חבורת תלמידי מורינו
הגרמ"מ לובין שליט"א
מרא דאתרא רמת אהרן ב"ב

דרכי הלכה

דרכי השמיטה

דין ירקות בתר לקיטה

ירקות דינם דאזלינן בהו בתר לקיטה, ולכן כל הירקות הנלקטים מיד אחר ר"ה הם קדושים בקדושת שביעית, אף שגדלו לגמרי בשישית.

זמני קדושת שביעית בפירות וירקות בפועל

מצד המציאות ירקות כגון מלפפונים ודומיהם לוקטים מיד אחרי ר"ה, אבל ירקות כגון תפ"א בצל וגזר לא קוטפים אותם כל יום, ולכן בדרך כלל עד סוף חודש חשוון של שביעית אין תפ"א של שביעית בשוק אלא של שישית, ולענין פירות נתבאר דאזלינן בתר חנטה [חוץ מאתרוג], ולכן כל פירות החורף הם פירות שישית כיון שהחנטה היתה בשישית.

איסור ספיחין בירקות

אמנם בירקות חוץ מדין קדושת שביעית שנוהג בהם, יש בהם ג"כ איסור ספיחין, וז"ל הרמב"ם (ריש פ"ד) כל שתוציא הארץ בשנה השביעית בין מן הזרע שנפל מקודם שביעית בין מן העיקרים שנקצרו מקודם וחזרו ועשו, ושניהם נקראו ספיחין בין מן העשבים והירקות שעלו מאיליהן ואין להם זרע, הכל מותר לאכול מן התורה שנאמר והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, אפי' שדה שנטיבה בשביעית וצמחה פירותיה מותרים באכילה, וזה שנאמר את ספיח קצירך לא תקצור שלא יקצור כדרך שקוצר בכל שנה וכו'. ומדברי סופרים שיהיו כל הספיחים אסורים באכילה, ולמה גזרו עליהם מפני עוברי עבירה שלא ילך ויזרע תבואה וקטניות וזרעוני גינה בתוך שדהו בסתר וכשיצמחו יאכל מהם ויאמר ספיחים הם, לפיכך אסרו כל הספיחים הצומחים בשביעית, ע"כ.

וכידוע דעת ר"ע בפסחים (דף נ"א): שספיחים אסורים מדאורייתא מקרא ד"את ספיח קצירך לא תקצור", וכן סבירא להו להרבה תנאים כמותו, אכן להלכה אינם אסורים אלא מדברנן, אבל מ"מ דינם ככל מאכלות אסורות, וממילא יש לדעת שאכילת ירקות בשביעית חלוקה מאכילת ירקות בשאר שנים, דבשאר שנים אין חשש איסור בירקות אחרי שמפריש מהם תרו"מ. אבל בשביעית להיפך כל הירקות המצויים אסורים באיסור ספיחין, וכדי לאכול ירקות צריך לברר שאינם בכלל האיסור.

ומבואר דהגזירה של ספיחין היא רק בירקות שבהם יש חשש שיבוא לזרוע בשביעית, ומשא"כ באילנות לא חששו חז"ל שיבוא לנטוע אילנות בשביעית כדי שיהיה לו פירות בעוד כמה שנים.

איסור ספיחין בנזרעים בשישית ונלקטים בשביעית

דעת הרמב"ם שכל הירקות הנלקטים בשביעית אף שגדלו בשישית אסורים באיסור ספיחין, שכן כתב הרמב"ם (שם ה"ג) וז"ל הא למדת שאין אוכלים מפירות שביעית אלא פירות האילנות והעשבים שאין זורעים אותם רוב בני אדם כגון הפיגס וכו', וכל כיוצ"ב, אבל הירקות שדרך רוב האדם לזרוע אותם בגינות ומיני תבואה וקטניות כל הצומח מהם אסור מדבריהם, והמלקט אותם מכין אותו מכת מרדות, ע"כ. מבואר מדברי הרמב"ם שחוץ מירקות הזולים אין היתר לאכול ירקות שנלקטו בשביעית, אע"ג שגדל בשישית כיון דנלקט בשביעית והרי הוא קדוש בקדושת שביעית הרי הוא בכלל איסור ספיחין,

אמנם הרמב"ן בחומש, והר"ש (בפ"ה ובפ"ט) חולקים על דעת הרמב"ם, ועיקר ראייתם שמבואר במשניות שהיה שימוש בשביעית בירקות שדה, כדתנן (פ"ח מ"ד) ואם כל הירקות אסורין באיסור ספיחין היאך היה שימוש בירקות, ולכך חולקים הראשונים וסוברים שירקות שתחילת גידולם היה בשישית אף שנלקטו בשביעית אין בהם איסור ספיחים.

גדר תחילת גידול בשישית

נמצא שהירקות שמגיעים לשוק בתקופה הראשונה אחרי ר"ה של שביעית לדעת הרמב"ן והר"ש אין בהם איסור ספיחין, והחזו"א נוקט לדינא כהר"ש והרמב"ן. אלא שאין ברור מהי ההגדרה של תחילת גידולם בשישית שלא יהא בהם איסור ספיחין, וידוע המעשה שהחזו"א בזמנו אמר שלכתחילה יראו תחילת גידול קודם ר"ה מעל פני הקרקע, ובסוף לא כל הירקות יצאו מעל פני הקרקע, והחזו"א ביקש והוציאו זרעים מהקרקע והיקל החזו"א לסמוך שאם התחילה נביטה קודם שביעית אין בהם איסור ספיחין דנחשב תחילת גידולם בשישית. [ומ"מ החזו"א לעצמו החמיר כדעת הרמב"ם, כן הביא בספר חוט שני].

ולמעשה ועדות השמיטה מהדרים לספק ירקות שמתרים גם לדעת הרמב"ם, אף שעיקר הדין דלא כהרמב"ם. ומ"מ אפשר להקל בזה, ובפרט מי שנמצא בבית חולים ואין לו ירקות עם הכשר, אפשר להקל כהר"ש והרמב"ן,

[**אוצר בית דין בירקות**: פעמים ששדות ישראל מלאים בירקות בתחילת שנת השביעית, ואם יקנו מהם יגרמו להמציא פרנסה לחקלאים, והיינו דאף שירקות הללו קדושים בקדושת שביעית כיון שלקייטתם בשביעית, וא"כ הם אסורים בסחורה, אך כמו שנוהגים בפירות האילן ע"י אוצר בית דין, שהבית דין ממנה את החקלאים בתורת שוחרים לקצור את הפירות, וכן לעבוד את העבודות המתרות בשביעית במקום פסידא, ועל ידי זה יש פרנסה לחקלאים ומסייעים בידם לשמור שביעית. אלא שבירקות אין מצוי אוצר בית דין כיון דאסורים באיסור ספיחין אך אם מקילים כדעת הרמב"ן והר"ש דירקות שתחילת גידולם בשישית אין בהם איסור ספיחין, אף שיש בהם קדושת שביעית, יהיה אפשרות לעשות אוצר בית דין בירקות, ועל ידי זה להביא פרנסה לחקלאים]. אך כל זה נפק"מ בערך בחודשיים הראשונים של שביעית שעדיין הירקות הם מהגידולים שהתחילו לגדול בשישית, אך לאחר מכן לכו"ע הירקות אסורים באיסור ספיחין, [ובדרך כלל מתפרסמים לוחות ממתי הירקות אסורים באיסור ספיחין אף לדעת הרמב"ן והר"ש]. ועיין בסמוך בענין איסור נעבד.

סיכום הדינים = איסור ספיחין בנזרעים בשישית ונלקטים בשביעית מעיקר הדין ירקות הנזרעים בשישית ונלקטים בשביעית יש להקל כדעת הר"ש והרמב"ן שאין בהם איסור ספיחין, והחזו"א לעצמו החמיר.

ירקות במוצאי שביעית

לענין ירקות במוצאי שנת השביעית, מבואר ברמב"ם (פ"ד ה"ו) דעד חנוכה אסורים באיסור ספיחין.

נעבד בעצי ערבות

איסור דאורייתא שהתורה לא התירה לאכול פירות שביעית אלא אם כן הונהג בהם הפקר, ובאיסור זה הרבה מן הראשונים חולקים, ומשא"כ נעבד רוב הראשונים אוסרים אך אין זה איסור דאורייתא אלא מטעם קנסא,

ואף שנתבאר דאין שייכות בין האיסורים [ודלא כפי שמורגל בפי בני אדם ששמור ונעבד חד עניינא הוא], אבל מ"מ מן הסתם פירות שנעבדו בשביעית הרי הם גם שמור, כיון דבדרך כלל מי שעובד בשביעית רח"ל הרי הוא גם שומר על הפירות.

נעבד בדבר שאין בו קדושת שביעית

לכאורה איסור נעבד אין לו שייכות לקדושת הפירות, ואף פירות שאין בהם קדושת שביעית כיון שיש בהם איסור עבודה בשביעית יש לקנוס לאוסרם כשנעבדו בשביעית, וא"כ אפי' דברים שאין בהם כלל קדושת שביעית כגון פרחי נוי וכדו', וכן כל הפירות שחנטו בשישית והמשך גידולם בשביעית, אף דאין בהם קדושת שביעית דאזלין בתר חנטה, מ"מ יהיה בהם איסור נעבד לדעת האוסרים בנעבד. אך כפי ההווה אינו מצוי דרוב הפירות נקטפים קודם ר"ה. [ולענין איסור ספיחין מבואר בחזו"א (י"ב) בכוונת הירושלמי (פ"ה ה"ג) דאין איסור ספיחין בדבר שאין בו קדושת שביעית ואף שטעם האיסור שייך אפי' בדבר שאין בו קדושת שביעית].

מה נחשב לנעבד

נראה שאיסור נעבד הינו אפי' בכהאי גוונא שגם בלא העבודה האסורה היו צומחים הפירות אלא שע"י העבודה האסורה השביחו הפירות ג"כ אסור, כדמוכח מסוגיא דעזקה שפירשו הראשונים מלשון גדר ומסתבר דגם בלא הגדר היו פירות אלא שע"י הגדר שבחו הפירות, ובוה נמי איכא איסורא דנעבד.

אמנם במשנה בשביעית (פ"ג מ"ב) תנן שדה שנטיבה בשביעית ב"ה אומרים אוכלין פירותיה, ומבואר שאינה אסורה באיסור נעבד, וקשה טובא שהראשונים הוכיחו מהך מנתי' גופא איסור נעבד, דתנן שדה שנטיבה או נדירה לא תזרע למוצאי שביעית, ואולי צריך לחלק דחרישת הקרקע לגבי הפירות אין זה מלאכה באופן ישיר לגבי הפירות ולכן אין בזה איסור נעבד, וצ"ע.

ההכרעה באיסור שמור ונעבד

לענין הלכה בשמור, החזו"א בסדר השביעית כתב (כ"ו ד'), עבר הבעלים ולא הפקיר כרמו והחזיק בו כשאר שנים נאסרו הפירות לכל אדם, ואסור לאוכלם ואסור ליתנם לבהמתו, ע"כ. ואף שרוב הראשונים לא ס"ל הך איסורא מ"מ פסק להחמיר, ולא פירש מה הדין לענין נעבד, והטעם לכאורה כמשי"נ דכיון שאסור שמור א"כ בדרך כלל כל נעבד הרי הוא אסור מצד שמור.

אולם החזו"א (סי' ט' בתוה"ד) כתב ואתרוגים של שביעית אע"פ שמטיבין אותן בשביעית באיסור, ומשמרים אותן, אין הפירות נאסרים ויוצאין בהם בחג שעדיין הם קודם ביעור, עיי"ש. והאריכו בזה שלכאורה דברי החזו"א סותרים אם להחמיר באיסור שמור, ואולי היקל באתרוגים לצורך קיום מצות ד' מינים. ועכ"פ לכתחילה ודאי אין להשתמש בפירות שנעבדו או שנשמרו בשביעית,

סיכום הדינים = איסור שמור ונעבד

- א. לכתחילה שמור ונעבד אסורין, ובשעת הדחק יש להקל.
- ב. גם בפירות שאין בהם קדושת שביעית דהיינו שחנטו בשישית אם נעבדו בשביעית אסורין.
- ג. [אך יש לדעת שחוף מפירות הדר. יש מהפירות הנמצאים בשוק בימות החורף שנקטפים עוד קודם ר"ה כגון תפוחי עץ. ונשמרים בקירור במשך החורף, ואם נתברר שנקטפו לפני ר"ה אין מה לחוש בהם].
- ג. בכלל איסור נעבד כל מלאכה שהשיבחה את הפירות באופן ישיר.

עצי ערבות אף שאין בהם קדושת שביעית מ"מ אם יעבדו בהם עבודה האסורה הרי הם יהיו אסורים באיסור נעבד, ואף אם בתחילת שנת השמיטה יעבדו בעצי ערבות עבודה אסורה הרי שערבות אלו יהיו אסורים. [אלא שעיקר העבודה בעצי ערבות היא השקאה, והרי השקאה התירו במקום פסידא, והובא בשם המבי"ט דהיתר פסידא אינו דווקא בפירות אלא כל דבר שיפסד משמוש, וכיון שעצי ערבות עומדים למצוה, ואם לא ישקום לא יהיו ראויין למצותן, הרי יש בהם היתר של השקאה במקום פסידא. אלא שיש לעיין באופן שישקום יותר מכפי שנצרך להכשר הערבות ורק לתוספת הידור כגון לבלוב וכדו' אם זה יהיה סיבה לאוסרם באיסור נעבד, כיון שאין זה מקום פסידא אלא הרווחה, וצ"ע].

ומעתה מצינו נפק"מ באיסור נעבד שאינו אסור מצד שמור, כגון בכל הנך שאין בהם קדושת שביעית וא"כ איסור שמור אין בהם, ומ"מ איסור נעבד שפיר יש בהם, וכמשי"נ.

הדסים בשביעית

בענין הדסים בשביעית, הירושלמי (ריש פ"ז) נסתפק אם דברים שעומדים לריח יש בהם קדושת שביעית, ואפי' אי נימא דיש בהם קדושת שביעית הרי זה נפק"מ רק למוצאי שביעית כיון דההדסים של תחילת השביעית אין בהם קדושת שביעית דדינים כאילנות שאזלין בתר חנטה, ולא כירקות שאזלין בתר לקיטה, אבל מ"מ אכתי יש לחוש בהם משום איסור נעבד וכנ"ל שאם עבדו בהם עבודה אסורה בתחילת שנת השביעית הרי הם אסורים לדעות שאוסרים נעבד.

דין עצי ועשבי בשמים

יש לעיין מה נחשב לחנטה בעצי בשמים, ולענין עצים לר"י שקדושים בקדושת שביעית ובתוס' ב"ק (ק"ב א' ד"ה ה"ג) שמבואר לכאורה שמה שנתוסף בשביעית קדוש בקדושת שביעית, והחזו"א (י"ד) דן בזה דיש לומר שחנטה לגבי עצים היינו השרשה, אבל לענין עצי בשמים שמתחדשים כל שנה, נראה שכל עלה שצמח בשביעית הרי הוא קדוש בקדושת שביעית, והיינו דווקא בעצי בשמים, אבל עשבי בשמים דינם כירקות שאזלין בתר לקיטה, אלא דעשבי בשמים אסורין באיסור ספיחין אם זרך לזרעם, ובתחילת גידולם בשישית פלוגתא דהרמב"ם והר"ש והרמב"ן אם יש בהם איסור ספיחין, עיין חזו"א (י"ד ט' ד"ה ובתשובת).

איסור נעבד

נחלקו הראשונים בפירות וירקות שנעבדו בשביעית, דהיינו שעשו בהם מלאכות האסורות בשביעית ועל ידי זה הגידולים השביחו, האם מדרבנן אסורים משום קנסא, דבשלהי יבמות (קכ"ב). איתא נכרי שהביא פירות ואמר פירות אלו של עזקה אינו נאמן, ונחלקו הראשונים מה הכוונה של עזקה, ורוב הראשונים פירשו דעזיקה מלשון גדר, שאדם שעשה גדר לפירות בשביעית ועל ידי זה היטיב את גידול הפירות, הרי הפירות אסורים, וזה הנקרא איסור נעבד שחז"ל קנסו שכל פירות שנעבדו בשביעית אסורים.

אמנם אין איסור זה מוסכם על כל הראשונים, דברמב"ם (פ"ד הט"ו) מבואר שאין בפירות הללו איסור, אך רוב הראשונים סוברים דפירות הללו אסורים.

איסור שמור

עוד נחלקו הראשונים אם יש איסור שמור, וזוהי פלוגתא אחריתא, דשמור לדעת ר"ת בסוכה (ל"ט:) שאוסר, הרי זה

עם תחילת שיעור חורף והקדמת כניסת שב"ק להלן נידון בהלכות קבלת שבת ממורינו שליט"א

והיותו נראה בזה הוא, דזמן מועט קודם בין השמשות חלה תוספת שבת מעצמה אלא דאינה אוסרת את השבותין כדמוכח ממתני דספק חשיכה, ואם רוצה יכול להוסיף על התוספת ולקבל בעצמו כפי שדימו זאת בראשונים (תרי"ג ברכות יח: מדפה"ר) לתרומה דחטה אחת פוטרת הכרי ואפשר להוסיף עליה ושם תרומה על התוספת, וכאשר מוסיף בעצמו אז חל על התוספת גם איסור בשבותין, ובמתני דספק חשיכה מיירי בשאינו מוסיף בעצמו.

במג"א בשם כנה"ג ובהגר"א כתבו לחלק בין יחיד שקבל בעצמו לבין שנגרר אחר קבלת הציבור

במג"א (רס"א סק"י"א) הביא דבכנסת הגדולה כתב בשם המרדכי דלא אסר אלא במי שקבל עליו שבת אבל מי שלא קיבל שבת אפי' אחר ברכו מותר בשבותין, והיינו דגם האוסרין מודו דנגרר קיל טפי דאף דחל עליו שבת כשהציבור אמרו ברכו מכל מקום כיון שלא קיבל בעצמו לא נאסר בשבותין. [אמנם המג"א גופיה פליג ע"ז דגם מי שנגרר אחר הציבור נאסר בשבותין וכן פסק במ"ב (סק"ח)]. ועכ"פ אין בזה ישוב לסתירת דברי השו"ע הנ"ל דבסימן שצ"ג הכריע להקל אפילו בקיבל בפירושו].

וכן מבואר בביתור הגר"א (שצ"ג, ב) שכתב דראית המתירין שבותין אפילו קיבל בעצמו היא משום הקושיא הנ"ל דהא לעולם קבל שבת קודם שקיעת החמה ואפילו הכי שרי שבות בין השמשות, ודברי האוסרין כתב לישב ז"ל, דמיירי דלא קיבל ואף על גב דממילא נאסר מ"מ קל ממה שקבל בפירוש וראיה מתוספתא וכמשי"ל סי' רס"א ס"ד ע"ש וכו', ע"כ. והיינו דבמתני דספק חשיכה מיירי שלא קיבל בעצמו ואע"ג שממילא נאסר משום דנמשך אחר הציבור [כמו שכתב המרדכי (ר"ח"צ) להוכיח מהגמרא (לה:)] היינו לגבי דאורייתא דאסור להדליק אחר תקיעה שלישית אבל בשבותין אינו נאסר אלא אם קיבל עליו בעצמו דאז נאסר אף בשבותין כמבואר בתוספתא בסוכה דאיתא שם (ד, יב) כיצד שלש להבדיל בין קדש לחול וכו' גמר מלקרות אפי' מיחס בידו אין טומנו אלא מניחו בארץ אפי' נר בידו אין נותנו על גבי מנורה אלא מניחו על גבי הארץ, מבואר דקבלת תוספת שבת אוסרת אף בשבות דהטמנה ואין זה סתירה למתני דספק חשיכה וכו' דבתוספתא מיירי לגבי התקוע עצמו שקיבל עליו [וכן מבואר בסמ"ג עשין ל' דהתוספתא דסוכה מיירי לגבי התקוע עצמו], ויחיד שמחליט שאינו מקבל מותר בשבותין, והיינו כדברי הכנה"ג שהביא המג"א.

ומבואר בזה דבר חידוש דאף דנמשך אחר הציבור שאמרו ברכו והוי כתקיעות שעל ידיהם נאסר כל הציבור מכל מקום שייך שלא יקבל על עצמו התוספת ואז עדיין מותר בשבותין אע"פ שחל עליו תוספת שבת. ובזה מבואר שפיר מתני דספק חשיכה.

אמנם כתב במג"א הנ"ל וכן פסק במ"ב (רס"א סק"ח) דהיחיד נמשך אחר הציבור אף לענין השבותין, ולדידהו הדרא קושיא לדוכתא דמתני דספק חשיכה במאי מיירי הא הציבור קבלו עליהם שבת ע"י התקיעות ואין לישב דמיירי במי שלא קיבל דהא נגרר בהכרח אחר קבלת הציבור, ולדידהו על כרחך נצטרך להדחק בזה דמיירי בהולך במדבר ונימא דבכה"ג אינו נמשך אחר הציבור.

פלוגתת הראשונים והכרעת המחבר כשקבל שבת אי נאסר מיד אף בשבותין וחילוק האחרונים בין קבלת ציבור ליחיד

כתב במרדכי (רצ"ד) דאע"ג דשרי שבות בין השמשות מכל מקום בקיבל שבת חמיר טפי וכיון דקיבל על עצמו שבת [ביחיד או עם הציבור] נאסר בשבותין, ויש חולקין עיין שם. ולכאורה דברי השו"ע בזה סתרי אהדדי דבסימן רס"א סעיף ד' כתב ז"ל, אחר עניית ברכו אף על פי שעדיין יום הוא אין מערבין ואין טומנין משום שהוא קבלה לשבת עליה, ע"כ. ולא הביא דאיכא מאן דפליג וס"ל דלא חל שבת לגבי שבותין. ומאידך בסימן שצ"ג סעיף ב' כתב ז"ל, אחד עירובי חצרות ואחד שיתופי מבואות מערבין אותם בין השמשות ואפילו אם כבר קבל עליו תוספת שבת. ויש אוסרים אם קבל עליו תוספת שבת, ע"כ. הרי שהביא דיש מתירין ומשמע דסתם כוותיהו.

והביא לתרץ בבה"ל (רס"א ד"ה אין) ז"ל, וכדי שלא יסתרו אהדדי מחלקים רבים מן האחרונים [הלא המה הא"ר לחד תירוצא והביאו הפמ"ג והמח"ב שהובא בשע"ת והשלחן ע"ז שטים] ואומרים דשם איירי ביחיד שקבל עליו שבת והכא דקבלת שבת של ברכו שהוא ע"י צבור חמיר טפי, ע"כ. והביאם גם במ"ב (סק"ח).

קשה דכיון דישאל קבלו תוספת שבת בתקיעות קודם ביהש"מ תו אין נפק"מ בדין ביהש"מ

ויש להקשות להשיטות דע"י קבלה חמיר טפי דבגמרא (שבת לה:): מבואר דהוי תוקעין תקיעות כדי להבטיל את העם ממלאכה ובה קיימו תוספת שבת ומבואר דכיון שחון הכנסת היה תוקע חלה שבינה על כולם. וכיון דתקעו קודם בין השמשות ובה קבלו הציבור שבת צ"ע להשיטות דגם בשבותין נאסרו מאי נפקא מינה בדינא דמתני דבספק חשיכה יש שבותין המותרין הא בלאו הכי בספק חשיכה אסור שבות משום דכבר קיבלו כל ישראל על עצמם תוספת שבת [ולחלן יתבאר אם אפשר ליחיד שלא לקבל או דנגרר אחר הציבור. ואמנם דין התקיעות הוא כשהיו ישראל בישובן כמבואר בשו"ע (סי' ר"נו) לכן לדידן יש נפקותא בדין ביהש"מ אבל בזמן המשנה לכאורה לא היה בזה נפק"מ.

לדעת הר"ן דלעולם דין תוספת הוא קודם ביהש"מ צ"ע כנ"ל אף בלי תקיעות הנ"ל

וכמו כן קשה בהא דכתב הר"ן (ביצה טז: מדפה"ר) וכעין זה בשבת טו. מדפה"ר (ר"ז) ז"ל, ולי נראה כיון שצותה תורה תוספות צריך להוסיף מחול על הקדש אי זה זמן חוץ מן הזמן שהוא נזהר בו מן הספק שאם לא כן לא היה צריך להזהיר על תוספות וזה על דעת מי שסובר דמאי דאמר' דספקא דאורייתא לחומרא מדאורייתא היא, ע"כ. מבואר דהזמן שצריך לקבל תוספת שבת הוא קודם בין השמשות כיון דבין השמשות בלאו הכי אסור במלאכה משום ספק כרת. [ושיעור זמן זה הוא לכל הפחות חמש עד עשר דקות שהרי צריך איזה זמן שעדיין אין בו ספק שמא הוא ביהש"מ וכמה דקות קודם ביהש"מ כבר חשש ביהש"מ הוא בימיהם שלא יכלו לכוין את הדקות בדיוק דהא הר"ן מיירי בביהש"מ דר"ת שהחמה כבר אינה נראית] וקשה דכיון דצריך לקבל שבת קודם בין השמשות מאי נפקא מינה בדינא דביהש"מ המבואר במתני הא לא משכחת לה שבות בין השמשות כיון דכבר חייב משום תוספת שבת.

והנה יש לדון בדברי הר"ן האם חל עליו בהכרח איסור מלאכה בזמן התוספת או דיש לו חיוב לקבל התוספת אבל אינה חל מעצמו. ואי נימא דתוספת אסור מעצמו ואין צריך לקבל אותה, על כרחך צריך לישב דכמו שלא תיקנו רבנן את השבותים על זמן בין השמשות הכי נמי לא תיקנום בזמן תוספת שבת, ואי נימא דתוספת שבת צריך לקבל על עצמו אין ראייה דלא תקנו לאסור שבות גם בזמן התוספת כיון דאפשר להעמיד המשנה במי שעבר ולא קיבל התוספת ולעולם מי שקיבל אסור גם בשבותים.

שיעורי מורינו שליט"א

בהלכות שביעית

מידי מוצש"ק בביהכ"ס צא"י
רמת אהרן רח' רוזנהיים 20
בשעה 8:30

בהלכות שבת

מידי מוצש"ק בביהכ"ס הליגמן
רח' רבי עקיבא 97
בשעה 9:30

דרכי השבת

מים של מזגן אם הוא מוקצה

כתב המשניב סי' שי - כתב הח"א נ"ל דמים הנוטפין מן האילנות בימי ניסן אסורין ג"כ משום נולד, ואפילו אם יש כבר כלי (מלא) מעייש (שנוטפים המים) לתוכו אפי"ה אסור וכי' דטיפה הנוטפת היתה נכרת קודם שנתערב במים וקי"ל דשיל"מ אפילו באלף לא בטיל. ומכאן מנהג העולם **דמים הנוטפין מן המזגן** הוא מוקצה, והוסיפו דיש מקומות שצינור המזגן מקלח לתוך הניאגרה של בית הכסא, ודנו דיאסר אח"כ להוריד מי השרותים דדשיל"מ לא בטיל. ונראה דשרי דהורדת המים זהו רק הסרת המניע והמוקצה ממילא נפל, ואע"ג דאין ראייה מלעיל ש"ח ס"ג וסמ"ג דהתיר מהרי"ל לטלטל מוקצה בנפיחה, דהתם אין ההיתר משום שכחו לאו כגופו אלא משום שנוי, וא"כ אין ראייה לכאן, מ"מ יש להתיר הסרת מניעה כדאיתא בשבת קנ"ד: היתה בהמתו טעונה טבל ועשישיות מתיר את החבלים והשקין נופלין, מבואר דהסרת מניעה שיפול מוקצה לאו טלטול אע"ג דגם התם י"ל מדין שנוי מ"מ לא מצינו דאסרו הסרת מניעה במוקצה.

מיהו עיקר מנהג העולם לאסור מי מזגן, קשה מהגמי בעירובין מ"ו. דמסקינן דגשם לאו נולד אע"ג דבער"ש היו מים באוקיינוס וכידוע שנתאדו ונעשו מים (וכ"פ משניב סי' שלי"ח סק"ל), ומסברא ה"ה מים שנתאדו וחזרו להיות מים בצינור המזגן דמותר, ואולי מנהג העולם משום דמי מזגן אשתני דנעשו מים מזוקקין [אע"ג דגם מי ים המלוחים נעשו מתוקים], וגם למנהג שאוסרין מי מזגן מיהו **אדים בתוך קדרה ומכסה** מותר כיון דזהו חשיב יותר שדרכו בכך, דאלי"כ כל הקדרות אסורות. **ובקבוק שיצא מהמקרר או מקפיא ויש עליו אדים** שנעשים מים גם למנהג העולם מותר לטלטלו דבטלים לגבי הבקבוק. אך עיקר הדבר אם אסור כמנהג העולם צ"ע מהגמי בעירובין.

אמנם אכתי יש לדון מצד שימוש במוקצה שנאסר כדאיתא בגמי ביצה גבי פתילה. וע"י פועלת הורדת המים גם אם הטלטול מוקצה מותר, מ"מ חשיב "שימוש במוקצה" שנאסר, ואין לומר דשנתבטלו מי המזגן הנוטפים ברוב מי הניאגרה מדלא נולדו בתערובת (ע"ן סי' שכ"ו) וא"כ ה"ז תערובת בדבר שיש לו מתירים דקי"ל דאין ביטול ונאסרו כל מי הניאגרה מדין מוקצה, וא"כ שימוש הנ"ל צ"ל אסור.

אלא דעכ"פ י"ל דמאי דמצינו איסור שימוש במוקצה, הוא שימוש חשוב המכלה את המוקצה כפתילה, אך שימוש שאינו מכלה אלא רק מעביר המוקצה ממקום למקום ע"מ לנקות ולעביר לכלוך וכיו"ב, קיל דכה"ג לא מצינו שנאסר. [ואמנם איתא ברשב"א הו"ד בגרעק"א (סי' שכה) שלסמוך כרעי המיטה במוקצה אסור, וחזינן דאף כשאינו מכלה נאסר, מ"מ זה לא נקטינן למעשה].

דרכי הסת"ם

שאלות בעניני סת"ם - "חבורת הוד והדר"

שירטוט שנמחק

שאלה סופר שכותב ס"ת, ואירע שאחר שהשלים כתיבת העמוד או היריעה, הבחין שתיבה א' כתובה שלא כדון, ולכן גררה ע"מ לכותבה כדון, אלא שע"י הגרירה נמחק גם השרטוט שמעל אותה תיבה, ולכן קודם שכתב כדון, שרטט באותו מקום שרטוט קל ועראי, ובעוד השרטוט קיים כתב והשלים אותה תיבה, אלא שעתה השרטוט שמעל אותה תיבה נמחק האם אפשר להכשיר ע"י שרטוט שישרטט וישלים עתה מעל אותה תיבה.

תשובה יש להקדים דינא דגמי מגילה טו: , מגילה צריכה שרטוט כאמיתה של תורה. ונקטינן כהרמב"ם והרא"ש דאמיתה של תורה היינו ס"ת, ולעיקובא הוא. כמו"כ בירושלמי איתא דהשרטוט בס"ת הוא הלממ"ס וזהו דלא כביאור ר"ת ד"אמיתה של תורה" הוא מזוזה וטוב לשרטט רק משום יפוי הכתב.

עוד נקטינן כל שורה ושורה צ"ל משורטטת ובמשך כולה כך שכל תיבה תיכתב תחת השרטוט.

כמו"כ, הכריע הגרעק"א בתשובה נ' (הו"ד בפת"ש סוסי"י רע"א) דבע"י דווקא שרטוט המתקיים ולא כזה שעלול להימחק, דמספק"ל כשרטוט בבדיל וקודם שנמחק שרטוט בברזל דנפיק דהשרטוט תמיד היה קיים אף שבבדיל הינו שרטוט שאינו מתקיים אמנם כבר אם נמחק קודם ששרטט שרטוט המתקיים ע"י בתשובתו שהכריע לפסול בגמי מנחות.

אלא דלמעשה **בדיעבד** נראה דיש מקום להקל. דהנה הפת"ש הי"ד הבני יונה בסי' רע"א סק"ד דהיכא דנגררה תיבה וע"י נגרר השרטוט, מ"מ, כיוון שיכול לכוין וליישר כתיבת התיבה ע"פ היכר דמקום הגרר אי"צ שרטוט ועפ"י אפ"ל נמי דגם כשאין ניכר מקום הגרר אך עכ"פ ידע לכוין וליישר כתיבת התיבה ע"פ מקום התיבות שלפניה ואחריה ג"כ מהני וי"ל דמשי"כ הבני יונה, ע"פ מקום הגרר ל"ד אלא משום שד"כ כך הוא שניכר, אך גם ע"י תיבות של לפני ואחרי מהני ליישר ולכוין הכתיבה.

כמו"כ תוסי' בסוטה הו"ד בגרעק"א בהגהתו על השו"ע (סי' רע"א) מספק"ל אי בעי שרטוט המתקיים וכן גם במרדכי בשם רבינו שמחה כתב להסתפק ונטה המרדכי דל' שרטוט היינו דווקא גומא וחרץ והיינו המתקיים. ובגרעק"א על השו"ע נראה דקאי בספק ע"פ ספיקו דתוס', אף שבתשובה הנ"ל הכריע לפסול.

להנ"ל נראה דשעת הדחק כזו מקילינן ע"פ הי"בני יונה" הנ"ל דכך עיקר הדין, וגם אי נחוש להמחמירים איכא צד דא"י שרטוט המתקיים דווקא, (אף דבעלמא הוא ספק דאורייתא) כך שיכול לשרטט עתה מעל אותה תיבה. אך ודאי שצריך להודיע לקונה שכך אירע, דזו קולא רק לשעת הדחק כנ"ל.

נערך ע"י הגאון רבי שמואל כרמי שליט"א מרבני חבורת "הוד והדר" ניתן לשלוח שאלות בסת"ם בדוא"ל: alon4189@gmail.com

חבורת סת"ם "הוד והדר"
בראשות הגאון הגדול
רבי מנחם מנדל לובין שליט"א
חזון איש 41 ט"ל 03-5506613

מענה בשאלות הלכתיות, הנהגה והשקפה במקומות עבודה,
ע"י ועדת הרבנים לצביון מקומות עבודה,
שע"י בתי הדין של מרן הגר"ש ואזנר זצ"ל ומרן הגר"נ קרליץ זצ"ל,
בימים א-ה, בין השעות 9-10 בערב בטל: 0722-722-188

נתרם לע"י הרבנית הצדקנית
מרת **אסתר רבקה זקס** ע"יה
בת מרן הגאון ר' מרדכי שולמן זצוק"ל
א"י"ח להגאון ר' עמרם זקס זצוק"ל
נלב"ע ד' במר חשוון תשפ"ב

לע"י מרן פוסק הדור רבינו
שמריהו יוסף ניסים קרליץ
בן רבי נחום מאיר זצוקללה"ה

נכתב מכתבי תלמידים
להארות והערות ותרומות ניתן לפנות ל:
alon4189@gmail.com

בית הוראה
רמת אהרן

דו"ת מרן רבי יצחק יצחקי זצ"ל מנחת
ד"ר מנחם מנדל לובין שליט"א

חורף תשפ"ב

זמני בית ההוראה

ימים א - ה

צהריים: 2.00 - 1.30

ערב: 8.30 - 7.30

ע"י מורינו הרב שליט"א: 8.30 - 8.10

ימי שישי

2.00 - 1.30

מענה טלפוני

בשעות הנ"ל, במספר: 03-5470476

לפרטים בעניני בית ההוראה 052-7656905

בבית הכנסת צ"ח רמת אהרן | קומה ב' | רח' רוזנבוים 20 | בני ברק